

Az IKT eszközök használata székelyföldi tizenegyedikesek körében

A digitális kompetenciák birtoklása egyre inkább az alapműveltség követelményei közé tartozik. Az információ előállítása, megszerzése, tárolása és továbbítása napjainkban meghatározó tényezővé vált. Az IKT eszközök egyre több háztartásban jelennek meg, és használatuk egyre szélesebb körben terjed el. Térnyerésükkel, a digitális tartalmak szerepének növekedésével egyre nagyobb hangsúllyal kerül előtérbe az a kérdés, hogy mindez milyen hatással van a gyermekekre és fiatalokra. A digitális világba beleszületett generáció tagjai az iskolapadban ülnek. Ők azok, akik az egyre gyorsabban fejlődő kommunikációs technika különböző digitális eszközeit (számítógép, internet, „web2” eszközök, mobiltelefon, okos telefon, táblagép stb.) – a tanárok szemével nézve – nagy ügyességgel használják. Az IKT eszközök használata azonban több kérdést is felvet: az IKT eszközök használata milyen mértékben van hatással a Z generáció szocializációjára, a Z generáción belül vannak-e különbségek az eszközhasználatban, és hogy az esetleges különbségek milyen változásokat generálhatnak a fiatalok életében? A felvetődő kérdések korcsoportként másfélék. Különösen fontosnak mutatkoznak azok a kérdések, amelyek a tinédzser korú fiatalokkal kapcsolatosak, akiket a szakirodalom már digitális bennszülötteknek nevez, akiknek a szocializációjában a család és az iskola mellett a információs környezet is nagy szerepet játszott és játszik. A digitális technológiák és infokommunikációs eszközök a változások katalizátoraként értelmezhetőek, de bizonyos eszközök és felületek (pl. internet, számítógép, mobiltelefon) folyamatos fejlődése, hordozhatóvá válása szoros szimbiózist alakít ki az eszköz és tulajdonosa között (Buda 2011, 2012). Ezek az elemek napjainkban társadalomformáló erővel bírnak, hiszen strukturálnak, különbségeket tesznek, átformálnak, kapcsolatokat építenek fel és rombolnak le. Az IKT eszközök által teremtett tér illeszkedik a hagyományos társadalmi törésvonalakhoz, ugyanakkor képes újfajta egyenlőtlenségeket és egyenlőségeket is teremteni (Herczegh, 2014).

Digitális bennszülöttek

A *digitális bennszülött* és a *digitális bevándorló* fogalmát Marc Prensky használta először a 2001-ben megjelent *Digital Natives* és *Digital Immigrants* című tanulmányai-ban. Prensky kifejti, hogy a digitális világ eszközei hogyan változtatják meg a tanulók oktatással szemben támasztott igényeit. Felhívja a figyelmet arra, hogy a tanároknak és az oktatásnak kell igazodnia a megváltozott tanulói elvárásokhoz. Hartyányi (2010, 23–24.) szerint a Z generáció tanulását a következők jellemzik: ösztönösen kezelik az eszközöket,

További kutatások arra is rámutattak, hogy az IKT eszközök használatának társadalmi terjedésének bizonyos szakaszaiban a két nem differenciáltan viselkedik.

kiválóan navigálnak a neten, a működésükről nem sokat tudnak, legtöbbször nem is érdekli őket. Nem szívesen szorítkoznak a csak szöveg alapú információkra, magas fokú vizualitás, „látvány-igény”, képesség a figyelem megosztására, gyors reakcióidő jellemzi őket. Könnyen, gyorsan teremtenek kapcsolatot, a közösség véleményét sokkal inkább elfogadják, mint azt, amit a szüleik vagy tanáraik mondanak, nem lineárisan gondolkodnak, a tanulásban is eredményorientáltak, türelmetlenek, előnyben részesítik a learningbydoing (csinálva tanulni) megoldásokat, s (mintha) csökkenne a textuális befogadóképességük a korábbi generációkhoz képest.

A digitális bennszülöttek eszközhasználatával, ezen belül a fiúkra és a lányokra jellemző használati módok különbségeivel a nemzetközi és a magyar szakirodalom is sokat foglalkozik. Magyar vonatkozásban sok hasznos megállapítást olvashatunk a tinédzserkorúak eszközhasználatáról, médiafogyasztásáról többek között Fényes Hajnalka (2010), Nagy Péter Tibor (1999, 2003) tanulmányaiban, akik többek között azt emelik ki, hogy a fiúk szignifikánsan több időt fordítanak internetezésre. Internetkávézóba is a fiúk jártak gyakrabban. A fiúk nagyobb arányú internethasználatának célja elsősorban a tanulás, információszerzés és szórakozás lehet. Korábbi kutatások szerint (Szabó, 2003) szerint a nők IKT használatában mutatkozó lemaradás a technológiától való kezdeti elzárkózás következtében mérhető jelenség, amelyet sokszor technofóbia kifejezéssel illetnek. Ezt a megközelítést a 2002-es Visitor Lifestyle Research, a SIBIS és az Eurobarometer kutatásai és kapott eredményei egészítik ki, amelyekben azt az eredményt kapták, hogy a férfiak több időt töltenek a net előtt, és hogy a hétféle internetezés például jellegzetesen férfi elfoglaltság (Szabó 2003). További kutatások arra is rámutattak, hogy az IKT eszközök használatának társadalmi terjedésének bizonyos szakaszaiban a két nem differenciáltan viselkedik (Molnár, 2002). Herczeg (2014) szerint a nemekre vonatkozó eszközhasználatot az életkorral és a mindenkorai társadalmi státusszal összehangoltan kell vizsgálni. Úgy gondolja, hogy a férfiak és nők számítógép- és internethasználata bizonyos aspektusokban eltér egymástól a hozzáférés, a gyakoriság és bizonyos számítógépes és internetes tevékenységek tükrében. Ságvári (2011) szerint az iskolai végzettség, az egyéni gazdasági státusz, a munkajelleg és szakmacsoport már adott területen adott gazdasági-társadalmi státusz mentén differenciálnak, míg a nem és életkor – mint mikro társadalmi tényezők – független változóként jelennek meg, mégis a már ismertetett jellemzők mentén az IKT eszközökhöz való hozzáférést befolyásolják (Ságvári 2011). Az információs társadalom korszakában olyan új eszközök jelentek meg (elsődlegesen az internet és a mobiltelefon), amelyek megváltoztatják a szocializációs folyamatok terét, kiterjesztik azt egy a valós világgal párhuzamosan megjelenő virtuális világba. Új szerepek, újfajta kommunikáció, új kulturális mintázatok jelennek meg, és várnak elsajátításra a hálózati társa-

dalomban, amelyben az információ kezelése, terjesztése, birtoklása az első számú szerevezőelv. A mostani generáció már részben virtuális térben identifikálódik (Tari 2010).

A székelyföldi fiatalok médiafogyasztása

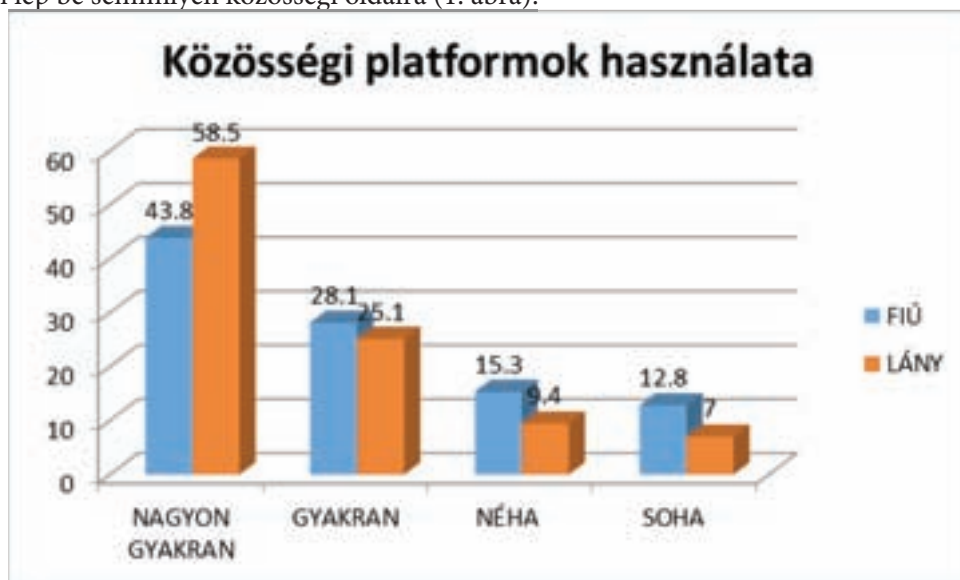
A székelyföldi térségben a csíkszeredai Sapientia EMTE keretében *A média hatása a gyermekekre és fiatalokra* témában 2011 óta kutatócsoport foglalkozik a gyermekek és fiatalok médiahasználatának a kutatásával. A kétévente készült térségi adatfelvételek (hetedikes és tizenegyedikes tanulók körében) a médiafogyasztás, az IKT eszközhasználat több témakörére kiterjed. Ezek az adatfelvételek rögzítik a használatban mutatkozó nemi különbségeket is, az ezzel kapcsolatos eredmények azonban eddig csak jelzésszerűen, a kutatási jelentésekben fogalmazódtak meg. A programsorozatot a Nemzetközi Gyermekmentő szolgálat kezdeményezte és támogatja. A fiatalok médiahasználati gyakorlatának vizsgálata több területre is kiterjedt, ezek közül kiemelt szerepet kapott a gyermekek iskolai és otthoni környezetben történő internethasználata. A program során három alkalommal készült kérdőíves adatfelvétel a Székelyföld (Hargita, Kovászna, Maros megye) hetedikes és tizenegyedikes tanulói körében, ezzel párhuzamosan interjúk készültek pedagógusokkal és szülőkkel. A kutatás eredményeiből hét kötet látott napvilágot (Bodó, 2012; Gergely, 2012; Biró és Bodó, 2013, 2016, 2017; Biró és Gergely, 2013, 2015). A kérdőíves kutatásuk eredményei azt mutatják, hogy a székelyföldi hetedikes és tizenegyedikes tanulók az okostelefonjaikhoz sokkal jobban értenek, mint szüleik, a szerzők viszont kiemelik azt, hogy egyértelmű és következetes szabályokra lenne szükség az okostelefon-használatban, hogy egyre okosabban tudják felhasználni készségeiket, képességeiket. A szülői magatartástípusokat vizsgálva arra a következtetésre jutottak, hogy a szülők számára kihívásként jelentkezik a családi közegben végbemenő internethasználat. A megkérdezett tanulók több mint 99%-a azt nyilatkozta, hogy van otthon a családjukban (legalább egy) mobiltelefon, illetve majdnem mindenüknek van saját mobiltelefonja is. Ezeket gyakran cserélik, egyre jobb márkájú telefonokat birtokolnak. A Chat, MSN, Skype típusú kommunikációnál fordított előjelű változást rögzítettek az adatfelvétel során. A közösségi oldalak használata, valamint az általános információszerzés gyakorlata növekedő tendenciát mutat. A fiatalok az internet használatát elsősorban saját maguk tanulják használat közben. (Biró és munkatársai, 2016) Nem készült ebben a témakörben a nemi különbségekre összpontosító szakmai feldolgozás. Ez azért lehet indokolt, mert korábbi kutatások is rámutattak arra, hogy az IKT eszközök használatának, társadalmi terjedésének bizonyos szakaszaiban a két nem differenciáltan viselkedik: a férfiak és nők számítógép- és internethasználata bizonyos aspektusokban eltér egymástól, a hozzáférés, a gyakoriság és bizonyos számítógépes és internetes tevékenységek tekintetében (Molnár, 2002; Herczegh, 2014).

A megkérdezett tanulók több mint 99%-a azt nyilatkozta, hogy van otthon a családjukban (legalább egy) mobiltelefon.

Jelen tanulmány a fent bemutatott kutatási program 2016-os adatfelvétele alapján vizsgálja a vidéki tizenegyedikesek körében (N=558) a számítógépezéssel eltöltött időt, a közösségi oldalhasználatot, azt hogy az iskolai feladatokhoz az információkat a tanulók az internetről szerzik-e be, és milyen nemi különbségek mutathatók ki ebben a kérdésben. Vizsgálja továbbá azt, hogy az interneten elérhető chatlehetőségeket a lányok veszik-e gyakrabban igénybe vagy a fiúk, és hogy egy átlagos napon telefonálással eltöltött időt, mennyire különbözik a nemeket illetően. Górcső alá veszi a konzollal való játék nemi eltéréseit is.

Kutatási eredmények

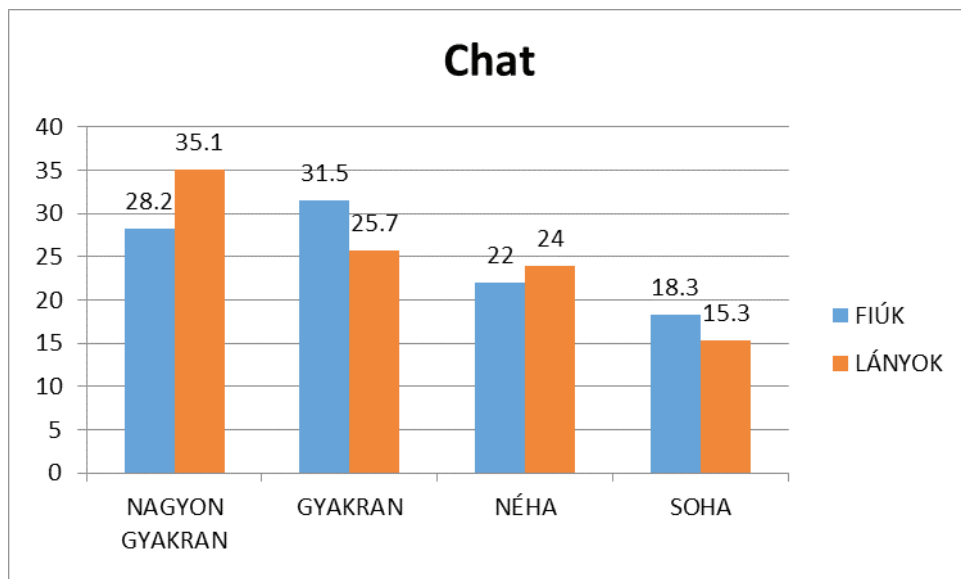
A közösségi oldalhasználat tekintetében azt az eredményt kaptuk, hogy a lányok 58%-a nagyon gyakran lép be közösségi oldalakra, viszont a fiúk 12,8 százaléka soha nem lép be semmilyen közösségi oldalra (1. ábra).

1. ábra: Ha internetezel, milyen gyakran lépsz be közösségi oldalakra?

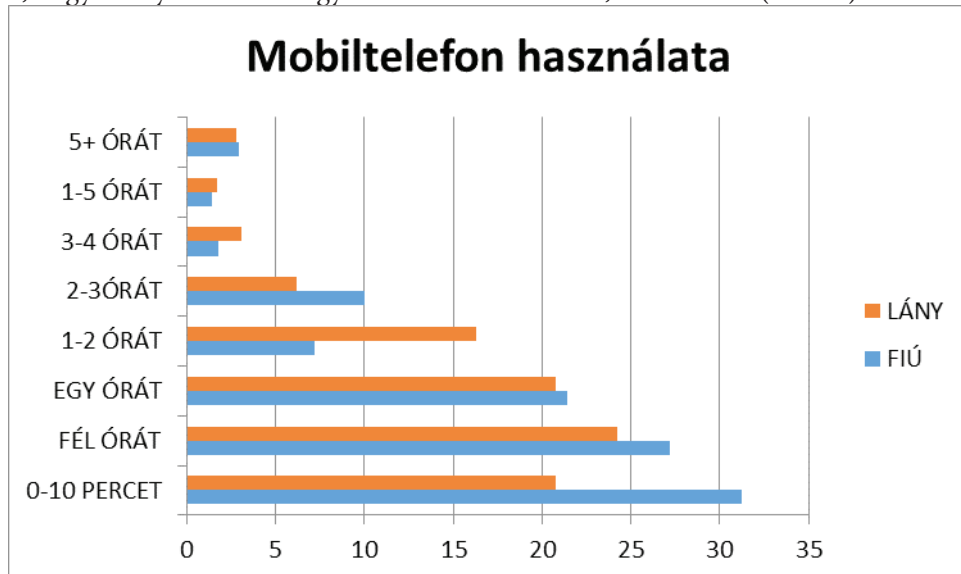
Az iskolai feladatokhoz információkat az internetről a lányok 15,6%-a nagyon gyakran keres, míg a fiúk esetében azt találtuk, hogy információt tanuláshoz a fiúk 17,3%-a sosem keres.

Az interneten elérhető chatlehetőségeket a lányok több esetben veszik igénybe, és a chatelés gyakorisága náluk magasabb. A lányok 35,1%-a nagyon gyakran chatel, míg a fiúk 18,3%-a szinte sosem (2. ábra)

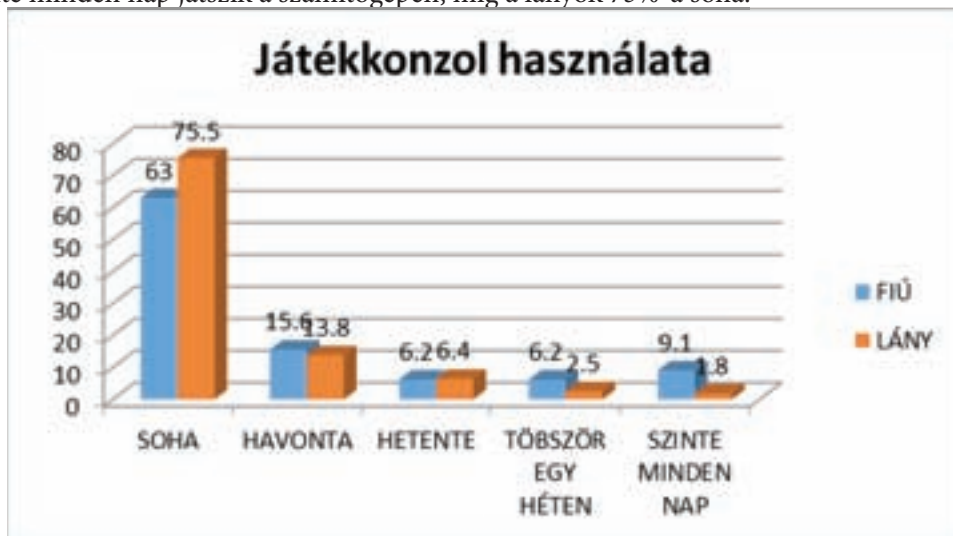
2. ábra: Ha internetezel, milyen gyakran chatelsz, MSN-ezel, skypeolsz?

Egy átlagos napon a telefonálással eltöltött időt kutatva a középiskolásoknál azt találtuk, hogy a lányok többet és gyakrabban telefonálnak, mint a fiúk. (3. ábra).

3. ábra: Egy átlagos nap mennyi időt töltöttél telefonálással?

A számítógépezéssel eltöltött időt vizsgálva nem találtunk markáns eltéréseket a két nem között. A játékkonzolon való játék tekintetében azt találtuk, hogy a fiúk 9,1%-a szinte minden nap játszik a számítógépen, míg a lányok 75%-a soha.

4. ábra: Milyen gyakran játszol játékkonzolon szabadidőben?

Kutatásunk eredményeként azt találtuk, hogy a fiúk többet számítógépeznek internetezés nélkül (talán játék), többet játszanak játékkonzolon, többet játszanak egyedül és társakkal is. Az internethasználat tekintetében alig van különbség. A lányok tanuláshoz többen használják az internetet, a közösségi oldalakat is gyakrabban látogatják.

Összefoglaló, következtetések

A társadalmi-történeti korszakok és az adott technológiák használata, valamint az ezekhez fűződő társadalmi megközelítések sohasem függetleníthetők egymástól. Az IKT eszközrendszerének fejlődése a diákok számára is a számítógép használatának egyre tágabb lehetőségét jelenti. A lehetőségeket azonban több tényező is meghatározza. A számítógép-használati módok közül a játék túlzott előtérbe kerülése akadályává válhat más hasznos számítógépes tevékenység terjedésének.

Tanulmányomban azt kutattam, hogy a számítógépezéssel eltöltött idő hogyan változik a nemeket illetően, valamint a közösségi oldalhasználat terén, milyen különbségek mutathatók ki a fiúk és a lányok között. Választ szerettünk volna kapni arra a kérdésre, hogy az iskolai feladatokhoz az információkat a tanulók az internetről szerzik-e be, és hogy az interneten elérhető chatlehetőségeket a lányok veszik-e gyakrabban igénybe vagy a fiúk. Kutatási kérdés volt továbbá az is, hogy egy átlagos napon telefonálással eltöltött időt mennyire különbözik a nemeket illetően, és hogy a játékkonzollal való játék tekintetében vannak-e különbségek.

Jelentős eredmény, hogy a tanulók nagy része internet- vagy e-mail-használó. A számítógép-használat jelenleg minden tekintetben a fiúk körében népszerűbb. A lányok

több időt töltenek a közösségi oldalakon, preferálják azokat az oldalakat, ahol a képi anyagok (fotók, videók) megosztása áll a fókuszban, jellemzően több követőjük van, és gyakrabban lájkolnak, míg a fiúkra az jellemzőbb, hogy tovább osztják mások bejegyzéseit. A fiúk számára a videojátékok nem csak a játék élményét jelentik, gyakran itt talál-
nak új barátot, illetve ezeken az oldalakon találkoznak meglévő barátaikkal. A lányok vi-
szont gyakrabban és intenzívebben használják az üzenetküldő alkalmazásokat. Az online
világgal, internettel kapcsolatos tudás tekintetében a fiúk magabiztosabbnak tűnnek.

Feltételezhető, hogy a fiúk, fiatal férfiak teljesítményének romlásában (tanulmányok, munkanélküliség) lényeges szerepe van a fiatalok médiahasználatának, mely a gyerme-
kek szocializációjának egyik fő eleme. Az ismertetett kutatási adatokat a párkapcsolati,
családi kapcsolatok változásának kontextusában értelmezve valószínűsíthető, hogy az
IKT eszközök használata e szempontból is jelentős hatással van a fiatalok életére.

Irodalom

Biró A. Zoltán és Bodó Julianna (2013): *Internethasználat vidéki térségben*. Státus Kiadó, Csíkszereda.

Biró A. Zoltán és Bodó Julianna; (2017): *Eszközök és tartalmak. A média hatása a gyermekekre és fiatalokra*. Státus Kiadó, Csíkszereda. 211–220.

Biró A. Zoltán és Sárosi-Blága Ágnes (2016): *A média- és internethasználat változása egy székellyföldi korcsoport példáján*. <https://mediatersegkutatas.files.wordpress.com/2017/02/media16-9-48.pdf>

(2018. 02. 07-i megtekintés).

Biró A. Zoltán és Gergely Orsolya (2013): *Ártalmas vagy hasznos internet?* Státus Kiadó, Csíkszereda.

Biró A. Zoltán és Gergely Orsolya (2015): *Kihívások és megoldások*. Státus Kiadó, Csíkszereda.

Bodó Julianna (2012): *Esély vagy veszély?* Státus Kiadó, Csíkszereda.

Buda András (2011): Telepesek és nomádok. In: Cser László és Herdon Miklós (szerk.): *Informatika a felsőoktatásban*. Debrecen, 913–918.

Buda András (2012): Az információs társadalom tanártípusai. In: Pusztai Gabriella, Fenyő Imre és Engler Ágnes (szerk.): *A tanárok tanárának lenni...*, Debreceni Egyetem, 129–139.

Gergely Orsolya (2012): *A média hatása a gyermekekre és fiatalokra*. Konferencia 2012. május 7–8. Státus Kiadó, Csíkszereda

Hartyányi Mária (szerk.) (2010): *A Net Generáció kihívása*. Tanárok a hálón. TeNeGEN. Budapest.

Herczegh Judit (2014): *Digitális törésvonalak és szocializáció az információs társadalomban*. 4. 1. 35.

Molnár Szilárd (2002): A digitális megosztottság értelmezési kerete. *Információs Társadalom*, 3–4. 82–101.

Prensky, M. (2001): *Digitális bennszülöttek, digitális bevándorlók*. http://goliat.eik.bme.hu/~emese/gtk-mo/didaktika/digital_kids.pdf

(2016. 02. 07-i megtekintés)

Ságvári Bence (2011): A net-generáció törésvonalai – kultúrafogyasztás és életstílus-csoportok a magyar fiatalok körében. In. Bauer Béla és Szabó Andrea (szerk.): *Arcatlan (?) nemzedék. Ifjúság 2010–2011*. Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet, Budapest, 263–283.

Szabó Gabriella (2003): A hatalom elektronikus arca – a nők és férfiak eltérő IKT használati kultúrája. *Információs Társadalom*, 3–4. 16–131.

Tari Annamária (2010): *Y generáció. Klinikai pszichológiai jelenségek és társadalomlélektani összefüggések az információs korban*. Jaffa Kiadó, Budapest.